

A nőnevelés szervezése Imre Sándor munkáiban (1924–1929)

Szűts-Novák Rita

A magyar nőnevelés kérdése az első világháborút követő évtized társadalmi életében, pedagógiai sajtójában

Magyarországon a Tanácsköztársaság biztosított először különleges terepet a női emancipációs törekvések megformálásához, ami gyakran külsőségekben is megmutatkozott; az elsősorban a forradalom eszméivel rokonszenvező hölgyek öltözködésükkel és viselkedésükkel hangsúlyozni szerették volna elértnék vélt egyenjogúságukat; férfiasan viselkedtek, cigarettáztak, rövidre vágatták a frizurájukat.

Imre Sándor művelődéspedagógus (1877–1945) néhány korábbi tanítványával, barátjával és kollégájával tanácskozva a Tanácsköztársaság idején feljegyzéseiben, a népoktatásról írt tanulmányában, visszaemlékezéseiben egy sor intézkedéssel, szervezési móddal, reformtervvel kapcsolatban említette, hogy *mutatis mutandis* ezekből tanulni, meríteni lehetne a jövőben. Miközben azt hangsúlyozta, hogy nem szabad elhanyagolni a továbbiakban a munkásság művelését, a társadalmi kérdésekben tájékozatlan és öntudatlan középosztállyal való foglalkozást, a gyermekek, az ifjúság, a diákság egészségügyi, szociális gondozását, támogatását, és a Tanácsköztársaság alatt készült jegyzeteiben érvelt a nőnevelés megújítása mellett is (*Donáth, 2022. 195. o.*). A tervek azonban sokáig tervek maradtak, a felszabadultság nem tartott sokáig, ugyanis a Tanácsköztársaság bukása, az első világháború elvesztése és a trianoni döntést követő szankciók után politikai és társadalmi konzervativizmus következett, amely nem tette lehetővé a nőkérdés valódi kibontakozását.

Miközben a független és határozott maszkulin nő ideájának nemet parancsoltak a férfiak, ezzel sok konfliktust eredményezve a társadalmon és családokon belül is, a nők munkába állása megállíthatatlan folyamatként haladt előre hazánkban az 1920-as években. A felsőbb osztálybeli nők ekkor még nem vállaltak munkát, mert az rossz hatással lett volna presztízsük megítélésére. A főleg az alsó középosztályból érkező nők pedig közhivatalnoki pozíciókat töltöttek be, és mivel általában érettségivel nem rendelkeztek, a hierarchia alján elhelyezkedve alacsony fizetésben részesültek.

A korszak lexikonjaiban a társadalom álláspontjára leginkább jellemző gondolatok tűnnek fel, amikor a nőkép 1920–30-as évekbeli alakulásáról szeretnénk tájékozódni. Miközben egyenlőnek írják le a nőt a férfival, még ezekben az évtizedekben is feltétlenül hozzátesszük, hogy „*a természeti törvényen alapuló nemi és társadalmi különbségeket*” figyelembe kell venni, illetve hogy a nő

„élettani rendeltetése az anyaság”. Tehát a női egyenrangúságból nem következik a jogi értelemben szorosán vett egyenjogúság (Pukánszky, 2006. 153. o.).

A nők iskolázásának problémái – Imre Sándor tanulmánya és Neveléstanának gondolatai alapján

Imre Sándor 1924. november 10-én *A nők iskolázásának problémái* címmel előadást tartott a *Feministák Egyesületének* vonatkozó tematikájú értekezetén. Önmagában az a tény is figyelemfelkeltő, hogy korábbi nyitott, de szerfelett óvatos hozzáállását hátrahagyva nem zárkózott el ettől a közegtől, hanem konstruktív párbeszédet folytatott velük. Megvizsgálva a másik oldal motivációját, azt találtuk, hogy a *Feministák Egyesülete* az alapítástól kezdve szintén arra törekedett, hogy az oktatással kapcsolatos programjaikba meghívja a hazai pedagógiai folyóiratok szerkesztőit. Így a korábban a *Magyar Pedagógia* élén Imre Sándort megelőző szerkesztő, *Weszely Ödön* is számtalan vitaest vendége volt (Czeferner, 2019).

Imre Sándor előadásának anyagát először *A Nő* 1925. évi 1. számában közölte, majd ennek kibővített változata *A nőnevelés szervezése* címmel a *Kisdednevelésben* jelent meg. A lányok nevelése iránt az érdeklődés szokatlanul széles körű és élénk volt, amelynek többek között magyarázatát adták azok a nevelésügy javítását célzó törekvések, amelyek közös iránya a nők helyzetének megnyugtató kezelése volt, de módszerét és végső célját tekintve a döntéshozóknak nem sikerült egységes nevezőre jutniuk.

A nőnevelés szervezésének kérdése a társadalmi élet alapjaihoz nyúlt vissza, ezért is volt a korszak egyik legáltalánosabb érdekű dilemmája. A gazdasági helyzet és a nők igénye a szellemi fejlődésre egyre szükségesebbé tette annak mérlegelését, hogy hol helyezkedjen el a nő a 20-as évek modern társadalmi életében. A társadalom- és kultúrpolitika feladata lett tehát ennek meghatározása, valamint megállapítani azt is, hogy a nőnevelésnek milyen formájú szervezése biztosítja az erre a szerepre való előkészülést. Imre Sándor szerint az elsődleges megtalálni a közös alapot, amely a nevelés kérdéseit a nemzet állapotával kapcsolatban vizsgálja (Imre, 1925).

Imre Sándor tanulmányában a megújított közneveléstől olyan női képet várt, „akinek műveltsége azonos értékű a férfiakéval, szakismerete nem kíván és nem is fogad el elnézést pályatársaktól vagy feljebbvalóktól, aki nem riad vissza az újtában levő nehézségektől, nem vár mástól gondoskodást – és mégsem válik nőietlenné, készen van az örök női hivatás betöltésére is és ebben is tudatosabb elődeinél” (Radák, 1926. 51–52.o.). Szerinte „az ilyen nők tudják komolyan venni az életet maguk számára s megkönnyíteni, felderíteni, célhoz segíteni a mások életét”. Mivel a nőnevelés a köznevelés része, a köznevelés pedig a nemzet életének alapja, ebből következik, hogy a nevelésügy terén mindennek egységesnek, de azon belül számos dolognak differenciálnak kell lennie. Ilyen például a két nem sajátos szükségleteinek figyelembevétele. Imre Sándor másik megállapítása az, hogy a nőnevelés szervezésében átfogó rendezésre és nem egyes

részletek megújítására van szükség. A célravezető és gyökeres rendezés az egész nemzetre és valamennyi társadalmi osztály szükségleteire kiterjed. Úgy véli, hogy az összes szükséglet figyelembevétele nélkül önmagában az egyes tantervek módosítása vagy némely iskola szervezetén való változtatás nem segít a helyzeten.

A szervezés útján állandóan szem előtt kell tartani a nőnevelés kettős feladatát: a nőt az emberi feladatokon kívül a sajátos női hivatás betöltésére is elő kell készíteni. Ezen a ponton fel kell hívnunk a figyelmet a *Neményi Erzsébet* és *Ellen Key* női hivatásról szóló gondolataival összecsengő egyértelmű hasonlóságra, miszerint az egyik a másik egyértelmű kiegészítése lehet, és a cél a megfelelő összhang megtalálása, nem valamelyik kizárása. A nevelés ezen két feladat harmóniájára törekszik, és kerüli a két végletet, melyek közül az egyik a nőt csupán anyai hivatása betöltésére kívánja előkészíteni, a másik pedig a férfival való emberi egyenjogúság álláspontját tekintve kizárólag a nő társadalmi helyzetére gondol, és a férfival azonos nevelést kíván.

Fontos felvetés a nőnevelés szervezésében, hogy milyen iskolatípusokra van szükség, és mi legyen ezeknek az arányszáma. A tanulmány a leányiskoláknak három csoportját különbözteti meg aszerint, hogy a nő milyen feladat betöltésére vállalkozik: általános műveltségre felkészítő iskolák (elemi, közép- és felsőfokú), szakiskolák és kisebb létszámú gyakorlati tanfolyamok. Az iskolafajtáknak az arányszáma a szükségletek minőségétől függ, és a helyes művelődési politika feladata annak az eldöntése, hogy egyes vidékek és egyes társadalmi osztályok szerint milyen iskolákra van szükség. A legnagyobb elvárás lényegében az, hogy minden társadalmi osztályból származó lány megtalálja az ő boldogulásához szükséges művelődési teret, és ezzel a nemzetnek valamennyi tagja számára lehetővé váljon a művelődés.

Itt el is jutottunk *Imre Sándor* munkáinak központi gondolatához, vagyis a legfőbb feladat a *Kölcsey Ferenc*-féle „*Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül!*” romantikus terminológia mentén a kollektív fellépés a hazai műveltség ápolásában. A pedagógus – mint nagy példaképe, *Széchenyi István* is – számottevő szerepet szánt az individuumnak az egységes nemzet megteremtésében (*Németh és Pukánszky*, 1997): „*az egyes emberek nem magokban, nem tetszés szerinti csoportokban, hanem csak mint nemzet lehetnek nagygyá, számukra a nemzet testesíti az emberiséget.*” (*Imre*, 1914. 45. o.) *Imre Sándor* *A közös munka lelki akadályai* (1927) című későbbi értekezésében már nemcsak az individuum és a művelődéspolitikai felelősségét tárgyalta a nemzetnevelés kontextusában, hanem nosztalgikusan emlékezett vissza az 1919-ben fellendült társadalmi felelősségvállalásra is: „*1919 nyarán, a bolsevizmus bukása után rövid ideig nagy felbuzdulás volt: nagyon sokan érezték, hogy részt kell venni a közügyökben [!] s erre késznek mutatkozott sok olyan ember is, aki azelőtt minden nyilvánosságtól őrizkedett. Ez a hullám azonban hamarosan eloszlott s ma a helyzet e tekintetben ismét a régi kezd lenni, vagy már az is.*” (*Imre*, 1927. 1. o.)

Imre Sándor szerint bár vannak, akik a nők szerepét egyedül az anyaságban, háziasszonyaságban, a férfinak való segítségben látják, és ehhez szeretnék alkalmazni a nevelést, és vannak, akik egyszerűen a férfiakkal való emberi egyenjogúság álláspontján a férfiakéval azonos nevelést akarnak, de egyik végletet sem igazolják sem a tények, sem a „meggondolás”. A pedagógus korszerűen közelít ahhoz az addigra minden szempontból elavult állásponthez, hogy a nőket elegendő némi műveltségelem átadásával csupán az anyaságra előkészíteni. Ez nem volna érdekében senkinek, hiszen: „minél teljesebb a nő műveltsége, azaz minél fejlettebb és gondozottabb a teste, kiműveltebb és tartalmasabb az értelme, finomabb az érzelmi világa, annál jobban, azaz tudatosabban, nem csak ösztönösen és gépiesen teljesítheti anyai feladatait is, annál inkább lehet családjának, egész környezetének jó lelke, jó szelleme, testi, lelki, gazdasági gondviselője.” (*Imre*, 1925, 7. o.) Más helyen példaképére, *Széchenyi Istvánra* utal, aki szintén sokra tartotta a művelt nőket, „honunk szebb lelkű asszonyai”-nak nemzeti, társadalmi szerepvállalását.

Imre végre kimondja azt a nyilvánvaló, de gyakran eltagadott igazságot, hogy a férfiak dilemmája többnyire nem a nők képzésével kapcsolatos, hanem az attól való félelemben gyökerezik, hogy a tömegesen munkába álló nők miatt kenyérkeresetük veszélybe kerülhet. Az első világháború okozta veszteség miatt a nők férjhezmeneteli lehetősége is korlátozottabb lett. Ugyanis míg a nők száma 7,7%-ot nöött 1910-ről 1920-ra, a férfiak száma csak 2,1%-kal gyarapodott. A városokban még rosszabb lett a helyzet, Budapesten például 1000 férfira 1154 nő esik ekkor. Nem beszélve arról, hogy a házasulandó kedv is alábbhagyott: míg 1910-ben a 15 éven felüliek 61,7%-a, 1920-ban már csak 58,4%-a élt házasságban (*Imre*, 1925, 7–8. o.). Tehát ebből következik, hogy eleve nem válhat minden nő édesanyává, de ezzel párhuzamosan a férfiak korai halálozása miatt a kenyérkeresetre szoruló özvegyek száma is megnőtt. A gazdasági helyzet és a fenti okok még inkább indokolják a nőnevelés fontosságát.

Imre Sándor nem rokonszenvez azzal az állásponttal sem, amely szerint teljesen azonossá kell tenni a fiúk és lányok nevelését. Bár előrebocsátja, hogy a nők joga és a közösség érdeke minden nő kiművelése, de nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy sokan családot alapítanak később, amelyre éppúgy fel kell készülniük testi-lelki szempontból is, mint bármely más hivatásra. A koedukáció *Imre Sándor* rendszerében nem helyrajzi kérdést takar, vagyis nem a mai értelemben használt együttnevelés kérdését. Tehát a hangsúly nem azon van, hogy egy iskolában képeznek-e fiúkat és lányokat, hiszen egy családban is egy légtérben élnek, hanem az azonos nevelés ügyéről. Itt lép a színre az egyéniesítés fogalma, amelyet homogén közegben lehet szem előtt tartani. Vagyis a közösséget csoportosítani kell életkor, nem és fejlettség alapján. Itt fellelhetők *Imre Sándor* korábbi gondolatai, amelyeket *A nőnevelés és lélektan* című munkájában már olvashattuk, miszerint *Meumannra* hivatkozva a nevelés útján a lelki és nemi sajátosságokat el lehet tüntetni, de megszüntetni nem lehet, és az ellene kifejtett küzdelem kárt okoz. Majd ismét *Sternre* utalva és lényegében tovább bővítve a korábbi tanulmányában leírtakat, arra a következtetésre jut, hogy a két nem fejlődésében nagy különbségek

tapasztalhatók életkoronként, mert először, amikor iskolába kerülnek, azonos fejlettségi szinten állnak, majd a 13. év környékén a lányok lassabban, a fiúk gyorsabban fejlődnek. Utána a 16–18. életév között bizonyos dolgokban a fiúk szárnyalják túl a lányokat, másban pedig a lányok lesznek hatékonyabbak. *Lippmann* után kijelenti, hogy általában a lányoknál kevesebb a szélsőség, kevés a nagyon rossz és a kiváló tanuló is. *Jonas Cohn*nal is egyetért, hogy bár egy ideig a lányok együttoktatása a fiúkkal nem okoz kárt sem a lányok előmenetelében, sem az iskola színvonalában, de idővel ez elkerülhetetlen. *Lechner*re (1922) hivatkozik, amikor rávilágít a kamaszkor érzelmi labilitására, vagyis ebben az időszakban az együttnevelés nem harmóniát szül, hanem csak fokozza a nyugtalanságot.

Imre konklúziója, hogy a fiúk és lányok koedukációja a pubertáskorig lehetséges, utána hátránnyal járhat egészen a felsőiskolás korig, amikor ismét együtt tanulhatnak. Kiemeli azonban, hogy anyagi megfontolás indokolhatja a közös nevelést, ha nincs mód külön iskolát állítani, akkor inkább együtt tanítsák a lányokat a fiúkkal, mint hogy egyáltalán ne járjanak iskolába. Sarkalatos pont, hogy minden lány megtalálja a magának való iskolát, hiszen csak a különböző vidékek sajátosságaihoz alkalmazkodó oktatási intézmények változtathatnak azon a gyakorlaton, hogy a városban tanult lányt a falubeli fiú nem meri megkérni, mondván, hogy kisasszony, a városban tanult fiú pedig nem házasodik falubeli lánnyal, mert nem tartja elég műveltnek. A külföldön tanuló vagyonos lányoknak pedig itthon is biztosítani kellene a megfelelő színvonalú, legmagasabb rendű képzést. Néhány évvel később írt munkáiban is fenntartja mindkét korábbi álláspontját, miszerint a közoktatási szervezetet azonkívül, hogy fajták és fokok szerint tagolják, a nemek és társadalmi osztályok szerint is el kell különítenünk az iskolatípusokat, hogy mindenki a saját speciális igényeinek való iskolát látogathassa (*Imre*, 1929).

A *Neveléstanának A fiúk és leányok* című részében már aprólékosan kitér azokra a nemi sajátosságokra, amelyekre korábbi írásaiban többször hivatkozott: „[...] mindenki tudja, hogy a testalkat, a test fejlődésének külső jelei közül igen sok a fiúkon-leányokon szembeűnően különbözik; általános tapasztalat az is, hogy a leányokat inkább az érzelem, a fiúkat inkább az értelem uralmának a fokozódó ereje jellemzi” (*Imre*, 1929, 220. o.). Az iskolai nevelőnek tudnia kell, hogy a tulajdonságok és jellemvonások kialakulása nemcsak a nemi jellegekkel, hanem a család és környezet hatásával is összefüggnek, és ez az eltérő szociokulturális háttér a kulturális javak áthagyományozódásának eltérő útjaihoz vezet (*Medovarszki*, 2020). Ebben beleértendő a mindennapi tudás megszerzésének fontossága is, a szokásrend átültetése (*Krakker*, 2021), ehhez pedig elengedhetetlen a hagyományok, szokások és tapasztalatok megszerzése (*Krakker*, 2020). *Imre Sándor* hangsúlyozta – és ezzel követte a korszak legújabb lélektani megközelítésű nevelési trendjeit –, hogy a család már kisgyermekkorától másként bánik a fiúval és a lánnyal. Mások a játékszerek és játszótársak, a ruházat, a házimunkában való részvétel, és mire a gyermek az elemi iskolába jut, már kifejlődtek benne egyes tulajdonságok, amelyek betudhatók a nemi sajátosságnak, de a nevelési eljárásnak,

szoktatásnak vagy egyéb állandó hatásnak is. A tanárok is differenciálnak, helyenként a tanulmányi anyag is módosul nemek szerint. Eközben a családban is különbség van a lányok és fiúk napirendjében, így amikor már eléri a középiskolás kort, a magatartásuk megkülönböztethető. Azonban ha erre az iskola nincs tekintettel, annál kevésbé segíti a speciális képességek és értékek kifejlődését, ami végső soron – a hatékony tanulás egyik alapvető pillérének – a biztonság érzésének elvesztését okozhatja az iskolai tevékenységek során (Medovarszki, 2022). Ezért fontos, hogy ismerje a tanár, hogy a gyermekben mi a nemi sajátosság, és melyik az, amely külső hatások eredménye, tehát még „céltudatos eljárással módosítható”.

Imre Sándor míg a korábbi évtizedekben hiányolta a témában született eredményeket, ebben az írásában már lélektani kutatási vizsgálatokra is támaszkodott. Sokra tartotta Wilhelm Julius Ruttmann (1884–1943) tanár és pszichológus vonatkozó könyvét (Ruttmann, 1914). Ruttmann alapján ismét leírta, hogy a két nem fejlődése nem azonos formában történik, bár az ezzel kapcsolatos korábbi megállapításait valamelyest módosította és kibővítette, de összességében megegyezett az általa már leírtakkal. Eszerint a lányok körülbelül tizenéves korukig majdnem minden testi és szellemi értelemben gyorsabban fejlődnek, ettől az időszaktól kezdve a fiúk fejlődése gyorsabb. A fiúk egyenletesebben, a lányok ingadozóbban növekednek. A kutatás szerint a lányok agya a 14. év körül leáll a fejlődésben, a fiúk agyának növekedése tovább tart. A fiúk esetében több szélsőség tapasztalható, a lányoknál nincs annyi különbség; kevesebb a kiváló és az „értéktelen tanuló”. A fiatalabb és idősebb lányok között nincs akkora szellemi különbség, mint a fiúk esetében. A 9-10 és a 14 éves kor táján a lányok fejlettebbek a velük egyidős fiúknál, de a fiúk serdülésének befejezése után azok megelőzik a lányokat. Nem csupán a fejlődésben, hanem az érzékelésben is különbség van a nemek között; pl.: a lányok szeme gyorsabban és pontosabban felismeri a színeket, a fiúk pedig az alakokat, a fiúk hallása jobb, a lányok könnyebben felismerik a szagokat és a keserű és savanyú ízt, a fiúk jobban tudják megkülönböztetni az ízeket és szagokat egymástól, a nők bőre érzékenyebb. A fiúk mozgása jobb, és lassabban fáradnak, míg a lányok mozgása hamar gépiessé válik. A szellemi életben megfigyelhető nemi sajátosságok leírásakor Imre Sándor és Wilhelm Julius Ruttmann is még mindig ezer meg egy kliséet használt, amikor megfigyeléseit leírta: például a lányoknak jobb a reflexük, de inkább külsőségekben gondolkodnak, és a dolgok elvont, rejtett összefüggéseit kevésbé ismerik fel, egyszerű eseményeket is körülményesen, terjedősen mesélnek el. A lányok jobbak a megfigyelésben, jobb a memóriájuk, a memoriterekre jobban emlékeznek. A logikus gondolkodásban a fiúk az erősebbek, a lányok gondolkodása „hézagosabb”. Ebből következik, hogy a fiúk tudása határozottabb, a lányoké instabilabb, könnyű őket zavarba hozni, megtéveszteni. A lányok esztétikai érzéke jobban fejlődik, „nyitottabbak a szép iránt”. A két nem érdeklődése különböző irányú, a fiú az ismeretlen tárgy, jelenség keletkezését, rendeltetését, értelmét keresi, a lány tetszését vagy idegenkedését fejezi ki először. Érzelmi hatásokra (pl.: dorgálás, dicséret) a lányok fogékonyabbak, kedélyállapotuk könnyebben változik. A lányok cselekvése

ösztönös, az érzelem vezeti őket, a fiúk gyakrabban élnek át kognitív disszonanciát, hiszen az értelem és érzelem között őrlődnek, több köztük a „bölcsekedő, zárkózott, közömbös”. *Imre Sándor* mindezt iránymutatásnak szánja, hangsúlyozva, hogy a nemek sajátosságainak leírása a kiindulópontja a nemek közti különbségek felismerésének, de nem végérvényű minden lányra és fiúra. Különösen pedig nem jelenti azt, hogy „bármelyik nem szellemi képességeinek az értéke a másikénál nagyobb vagy csekélyebb volna”. (*Imre*, 1929. 223. o.)

A pedagógus a leányiskolák megújításának létjogosultságát az 1920-as népszámlálási statisztikai adatokkal is alátámasztotta. 1920-ban a lakosságnak még mindig csak 84,8%-a tudott írni és olvasni annak ellenére, hogy 1917-es esszéjében már Babits Mihály is hangsúlyozza az irodalmi nevelés fontosságát (vö. *Kiss*, 2022). A hat éven felüli írástudatlanok 58,4%-a nő volt, holott az összlakosságnak csak az 51,5%-át alkották ők. Már a képzés alsó fokán is komoly gondok merültek fel, hiszen a 24 éven felüli férfiak 79%-a végezte el az elemi négy osztályát, a nőknél ez az arány 70,7%. Az elemi hat osztályának esetében ez a szám a férfiaknál 54%, a nőknél 44,6%. Középfokú iskolából négy évet végzett a fiúk 12,1%-a, és a lányok 8,7%-a, hat évet a fiúk 7,8%-a, a lányok 2,5%-a, nyolc osztályt pedig a fiúk 6,9%-a, a lányok 1,4%-a. A főiskolát végzettek száma szintén mind a két nemből alacsony volt, de itt is a férfiak voltak többen (3,3%), míg a nők között csak 0,2% tanult tovább főiskolán. A nőnevelés elavult rendszerén kívül *Imre Sándor* felhívja a figyelmet arra is, hogy a nyolc osztályt végzettek csekély száma azt bizonyítja, hogy az iskolarendszer reformálásra szorul, mert nincs elég iskola az elemi fölött, és a szakiskola sem kapcsolódik eléggé az első négy osztályhoz (*Imre*, 1925. 13. o.).

Korabeli recenzense, *Radák Olga* szerint *Imre Sándor* tanulmányának elsődleges célja, hogy elősegítse a nő helyzetének kialakítását, és utat mutasson a nőnevelés szervezésében, hogy a nő a maga anyai hivatásán kívül társadalmi feladatok megoldására is előkészülhessen, és e kettős feladat harmonikus eggyé olvadásával a társadalmi és nemzeti élet megújulásának komoly munkája lehessen (*Radák*, 1926, 51–52. o.). *Radák* amúgy maga is észrevétlenül volt a 20. századi magyar nőnevelés jelentős alakja, pályájának rövid ismertetésével szépen keretezzük azt a nők alkotta társadalmi kontextust, amelyben a két pedagógus kifejtette gondolatait a témában. Ezért úgy gondoljuk, hogy *Radák* megérdemli, hogy rövid pályaképét papírra vessük az alábbiakban. 1890-ben született *Battonyán* szegény családban, ezért kisiskolás korától korrepetálásokat vállalt, hogy tovább tanulhasson. Egyetemi tanulmányait pedagógia–filozófia szakon fejezte be, majd doktori értekezésében *Herbart* pedagógiai működésével foglalkozott. 1917-ben kinevezték a budapesti *Csalogány utcai tanítóképző* vezető tanárává. 1923-ban az *Erzsébet Nőiskola* épületében működő tanárképző főiskolára került. Amikor ezt az intézményt 1928-ban *Szegedre* helyezték, választania kellett a szegedi főiskolai tanárság és az *Erzsébet Nőiskola* újjászervezése, igazgatása között. Utóbbi mellett döntött, és tizenöt éven át, 1943-ban bekövetkezett haláláig állt az intézmény élén. Két nyolcosztályos nyelvi líceumot alapított, amelynek alsó tagozata megfelelt a

mai általános iskola felső tagozatának, felső tagozata pedig a mai gimnáziumnak. Később megszervezte az internátust is, melyben kétszáz növendék számára tudtak helyet biztosítani. A képzés fókuszában volt a művészeti nevelés, amelyben jelentős hangsúlyt kapott a szép beszéd, a kifejező, értelmes előadókészség elsajátítása és a zene, de a hallgatók megismerkedtek a klasszikus tánc alapjaival és a fotóművészettel is. Az esztétikai nevelés keretében került sor a rajzkultúra fejlesztésére és a kézimunka-tanítás alapjainak lerakására. *Radák* fontosnak tartotta a növendékek testi nevelését is.

Egy karitatív kezdeményezésre is sor került az intézetben. Minden osztály egy arra rászoruló gyermeket patronált születésétől iskolás koráig. A diákok saját költségükből fedezték a csecsemő kelengyét és későbbi ruházatát. Ezen felül az iskola évente kétszáz szegény gyermek számára rendezett ünnepséget, amikor színelőadásokkal, uzsonnával és ajándécsomagokkal látták el vendégeiket. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy az intézet hallgatói – ahogy *Imre Sándor* szűk fél évszázados pályafutása alatt mindig is remélte – „a társadalom hasznos tagjai és a korszerű nevelési eszmények hívei legyenek”. (*Szkadányi*, 1976. 6. o.)

Irodalom

- Czeferner Dóra (2019). A New York-i Schwimmer Rózsa-hagyaték jelentősége a nőoktatás szempontjából In: Ács Marianna (szerk.). *"Asszonyoknak igen sokat kell tudni...": új kutatások a nőnevelés történetéről*. Pécs, Kronosz, 124–144.
- Donáth Péter (2022). *Konszenzuserősítő reformer a válságok és szélsőségek korában – Imre Sándor a nemzeti együttműködés akadályairól, művelődéspolitikai szerepvállalásáról, a köznevelésről, s a magyar pedagógiáról*. Budapest, Trezor Kiadó.
- Imre Sándor (1914). Széchenyi és a magyar nevelés jövője In: Gaál, Jenő (szerk.). *Széchenyi eszmevilága II*. Budapest, Franklin, 36–64.
- Imre Sándor (1925). *A nőnevelés szervezése*. Kisdudnevelés, **1**. 1–15.
- Imre Sándor (1927). *A közös munka lelki akadályai: néhány vonás a mai magyarság arculatának egyik oldaláról*. Budapest, [Dunántúl Ny.].
- Imre Sándor (1929). *Neveléstan: bevezetés az iskolai nevelés munkájába*. Budapest, Studium.
- Kiss Dávid (2022). „Az olvasás is gondolkodás s az írás is beszéd.” – Kiegészítések és kommentárok az irodalomtanítás körüli vitákhoz. *Új Pedagógiai Szemle*, **72**. 7-8. sz., 30–42.
- Kracker Anna (2020). Egy környezeti nevelési oktatócsomag és IKT lehetőségei. In: Medovarszki István (szerk.). *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp: 2020 – Tanulmányok a csoportos tanulás szervezés sajátos gyakorlatairól*. Békéscsaba, Magánkiadás, 87–99.
- Kracker Anna (2021). Egy környezeti nevelési oktatócsomag gyakorlati lehetőségei. In: Medovarszki István (szerk.). *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp: 2021 – Pedagógiai, neveléstudományi és szakmódszertani tanulmányok*. Békéscsaba, Magánkiadás. 115–126.
- Lechner Károly (1922). *A női lélek és a feminizmus orvostermészettudományi megvilágításban*. Természettudományi Közlöny 1922., 65–89.
- Medovarszki István (2020). *Lebutítás vagy disszemináció? – A kulturális javak átadását gátló tényezők a konstruktivizmus és az új média szemszögéből*. *Új Pedagógiai Szemle*, **70**. 7-8. 76–90.

- Medovarszki István (2022). *Egy modern didaktika megalapozása felé – A hatékony csoportos tanulás ötpilléres komplex modellje*. Új Pedagógiai Szemle, **72**. 9-10. 116–128.
- Németh András és Pukánszky Béla (1997). *Paradigmatikus irányzatok a magyar neveléstudomány fejlődéstörténetében*. Magyar Pedagógia, 3-4. sz., 303–317.
- Pukánszky Béla (2006). *A nőnevelés évezredei: fejezetek a lányok nevelésének történetéből*. Budapest, Gondolat.
- Radák Olga (1926). *Imre Sándor: A nőnevelés szervezése*. Magyar Pedagógia, **35**. 51–52.
- Ruttmann, Wilhelm Julius (1914). *Hauptergebnisse der modernen Psychologie*, Leipzig, E. Wunderlich, 1914.
- Szkadányi Mária (1976). *Radák Olga emlékezete*. Köznevelés, **16**. 6.